

Hikâye Kitaplarında Anlama

Doç. Dr. Erol DURAN
Uzm. Nazmiye TOPBAŞOĞLU

Doç. Dr. Erol DURAN - Uzman Nazmiye TOPBAŞOĞLU

HİKÂYE KİTAPLARINDA ANLAMA

ISBN 978-605-241-214-5

DOI 10.14527/9786052412145

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2018, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Mart 2018, Ankara

Yayın-Proje: I. Tual Şekercigil
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Limited Şirketi
Çetinemeç Bulvarı 1314.Cadde No:37A-B
0312 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 33365

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

Doç. Dr. Erol Duran

1976 yılında Ankara'da doğan yazar; Gazi Üniversitesi Temel Eğitim bölümünde 2000 yılında lisans, 2003 yılında yüksek lisans ve 2009 yılında doktorasını tamamlamıştır. 2000-2009 yılları arasında öğretmenlik yapmış, 2009 yılından beri Uşak Üniversitesi Temel Eğitim Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Ulusal ve uluslararası yedi projede yürütücü ve araştırmacı olarak görev yapmıştır. Yazarın ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış toplam 35 makalesi bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılarda sunduğu 40'tan fazla tebliği bulunmaktadır. Alanı ile ilgili kitapları ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Üç farklı hakemli dergide editör olarak görev yapmıştır. Temel dil becerileri eğitimi ve çocuk edebiyatı alanında çalışmalar yapan yazar, evli olup iki çocuk babasıdır.

Uzman Nazmiye Topbaşoğlu

Yazar, 2013 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Temel Eğitim Bölümünde lisansını, 2015'te Uşak Üniversitesi Temel Eğitim Ana Bilim Dalında yüksek lisansını tamamlamıştır. Yazar, Uşak Üniversitesinde Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında doktorasına ve akademik çalışmalarına devam etmektedir.

ÖN SÖZ*

Türkçe öğretiminde okuduğunu doğru anlama en temel amaçlardan biridir. Okuduğunu doğru anlamlandıran, okurken zihinsel süreçleri kullanabilen bireyler, yaşamlarında karşılaştıkları uyarınları daha kolay çözümleyebilmekte ve yorumlayabilmektedir. Okurken analiz, sentez, karşılaştırmalar yapmak, eleştirel düşünmek-okumak ve yaratıcılık becerilerini kullanmak doğru anlamayı sağlamaktadır. Günümüzde, giderek önem kazanan okuryazarlık türlerinin kazanılmasında en önemli unsur okuduğu hakkında değerlendirmeler yapma ve eleştirel düşünmedir. Okuduğunu anlama, özellikle günümüz çağının bir parçası olan medya okuryazarlığının niteliğini artıracak ve medyaya karşı eleştirel bir bakış açısı kazandıracaktır. Okuduğunu doğru anlama ile birlikte öğrenciler medyada yer alan bilgilerin yanlışlığını ve doğruluğunu belirleyebilecektir. Medyanın yönlendirdiği bireyler yerine doğru medya seçimleri yapan bireyler olacaktır. Bu yüzden ilkokuldan başlayarak öğrencilerimize okuduğunu anlama becerisini kazandırmalıyız. Bu becerinin kazanılması dinlediğini anlamayı da geliştirecektir.

İlkokul seviyesindeki öğrencilerin eğitiminde hikâye edici metinler bilgilendirici metinlere göre daha çok kullanılmaktadır. Öğrencilerin hayal dünyalarını geliştirmede, yaratıcılık becerisi kazanmalarında, metinler hakkında eleştirel düşüncülerinde ve değerlendirme yapmalarında hikâye edici metinler-kitaplar en yararlı kaynaklardır. Fakat hikâyelerin okuduğunu anlamada yararlı olabilmesi için öğretmenlerin, öğrencilere okuma sürecinde yol gösterici olmaları ve okuduğunu anlamayı değerlendirmeyi ihmal etmemeleri gerekmektedir. Özellikle rehberliğe en çok ihtiyaç duyulan ilkokul Türkçe derslerinde okumaya dair ölçme ve değerlendirilmenin yapılmaması; öğrencilerin eksikliklerini belirleme ve geri dönüt verme süreçlerini aksatmakta, yapılan okumaların yüzeysel kalmasına sebep olmakta, zihinsel becerilerin gelişimini yavaşlatmaktadır.

Elinizdeki bu kitap hem okuma sürecinde hem de okuma sonrasında ölçme ve değerlendirmede kullanabileceğiniz etkinlikleri içermektedir. Etkinlikler serbest zamanlarda okunan veya sınıf içi okunan hikâye kitapları-metinleri için uygundur. Bu etkinlikler; sınıfların kalabalık olması, zaman yetersizliği, etkinlik hazırlamanın zor gelmesi gibi sebeplerden dolayı ölçme ve değerlendirme yapamayan, ölçme değerlendirmeyi geleneksel yöntemlerle sınırlı tutan ya da zihinsel becerilere hitap eden etkinlik arayan öğretmenlerimiz için kaynaktır. Çalışma dördüncü sınıf öğrencileri ile yapılmış olsa da, etkinlikleri kullanacak öğretmen-

* Bu kitap Uşak Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü tarafından desteklenen “Hikâye Kitaplarında Anlama” başlıklı 2016/SOSB014 kodlu proje kapsamında hazırlanmıştır.

lerin sınıf seviyesine uygun değişiklikler yaparak üçüncü ve beşinci sınıflar için de kullanılabilceği düşünölmektedir. Yaptığımız çalışmanın öğretmenlerimize ve öğrencilerimize yararlı olmasını dilemekteyiz.

Bu çalışmada bize yardımcı olan ve önerileri ile destek veren öğretmenlerimizle, çalışmaya katılan öğrencilerimize teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Erol DURAN
Uzman Nazmiye TOPBAŞOĞLU
Uşak, 2018

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
1. Okuma ve Anlama	1
2. Anlama Uygulamaları.....	3
2.1. Ana Fikir ve Kazanımlar	7
2.2. Hikâye Haritası	7
2.3. Kavram Haritaları	7
2.4. Tablo ve Grafik Düzenleyiciler.....	8
2.5. Karikatür	8
2.6. Hikâye Kitap Okuma Dosyası Örneği.....	8
a. “Hikâye Kitabı Okuma Dosyası” İçin Okuduğunu Anlama Kazanımlarını Belirleme	9
b. Belirlenen Kazanımlara Uygun Etkinlikler Hazırlama	11
c. Pilot Uygulama Yapma	11
ç. Öğretmenler İle Etkinlikler Hakkında Yarı Yapılandırılmış Odak Grup Görüşmesi Yapma	11
2.7. Hikâye Kitabı Okuma Dosyası Etkinlikleri	13
Ekler	47
Ek-1. Hikâye Kitabı Okuma Dosyası Örneği Kullanılarak Yapılan Araştırma	48
Yöntem	48
Araştırmanın Modeli	48
Çalışma Grubu	48
Veri Toplama Araçları.....	49
Veri Toplama Süreci.....	49
1. Hikâye Kitabı Okuma Dosyasının Öğretmene Ve Öğrencilere Yararları...49	
2. Hikâye Kitabı Okuma Dosyasında Yer Alan, Öğrenciler İçin En Yararlı Bulunan Etkinlik	52
3. Hikâye Kitabı Okuma Dosyası İle İlgili Eleştiriler	53
Geçerlik-Güvenirlik Çalışmaları.....	55
Veri Analizi	55
Bulgular, Yorumlar ve Tartışma.....	55
Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular	56
İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	57
1. Hikâye Kitabı Okuma Dosyasında Yer Alan Etkinliklerin En Sevilen Özellikleri.....	57

2. Hikâye Kitabı Okuma Dosyasında Yer Alan En Sevilen Etkinlik.....	58
3. Hikâye Kitabı Okuma Dosyasındaki En Zorlanılan Etkinlik.....	59
Sonuç ve Tartışma	60
Ek-2 Araştırma İzni	64
Ek-3 İlkokul 4. Sınıf Öğretmenlerinin Hikâye Kitabı Okuma Dosyasına İlişkin Görüşlerini Belirleme Ölçeği	65
Ek-4 İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye Kitabı Okuma Dosyasına İlişkin Görüşlerini Belirleme Ölçeği	66
Ek-5 Hikâye Kitabı Okuma Dosyası	67

Tablolar Listesi

Tablo 1: 2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programından Seçilen Okuduğunu Anlama Kazanımları.....	9
Tablo 2: 2009 İlköğretim Türkçe Dersi (1-5. Sınıflar) Öğretim Programından Seçilen Okuduğunu Anlama Kazanımları	10
Tablo 3: Etkinlikleri İçeren Beceriler	11
Tablo 4: “Olayı Yorumluyorum” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi.....	14
Tablo 5: “Nasrettin Hoca Soruyor” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	16
Tablo 6: “Hikâye Yazarına Mektup Yazıyorum” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	18
Tablo 7: “Hikâyeyi Değiştirelim” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi.....	20
Tablo 8: “Hayal Et, Kurgula ve Yaz” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	22
Tablo 9: “Hikâyedeki Bir Karakter ile Benzer ve Farklı Yönlerim” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi.....	24
Tablo 10: “Hikâyenin Yazarına Yardımcı Oluyorum” Etkinlik ve Kazanım Eşleşmesi.....	26
Tablo 11: “Hikâye Unsurlarını Belirleyelim” ve “Hikâye Unsurlarıyla Maç Yapalım!” Etkinlikleri ve Kazanım Eşleşmesi	29
Tablo 12: “Belirle ve Tahmin Et” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	31
Tablo 13: “Konuşma Balonları” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	33
Tablo 14: “Kelime Kutucukları” ve “Kelime Ağacı” Etkinlikleri ve Kazanım Eşleşmesi.....	36
Tablo 15: “Yazarın Sorularını Cevaplayalım” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	38
Tablo 16: “Slogan Bulma” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi.....	40
Tablo 17: “Zihin Haritası” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	42
Tablo 18: “Tasarım Yapalım” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	44
Tablo 19: “Resmin Düşüncesi” Etkinliği ve Kazanım Eşleşmesi	46
Tablo 20: Öğrenciler İçin En Yararlı Bulunan Etkinlik.....	52
Tablo 21: Bağımlı Gruplar t-testi Sonuçları	56
Tablo 22: Korelasyon Analizi Sonuçları.....	56
Tablo 23: Hikâye kitabı okuma dosyasında yer alan etkinliklerin en sevdiğiniz özelliği nedir?.....	57
Tablo 24: Hikâye kitabı okuma dosyasında yer alan en sevdiğiniz etkinlik hangisidir?	58
Tablo 25: Hikâye kitabı okuma dosyasındaki yaparken en zorlandığınız etkinlik hangisidir?	59

1. OKUMA VE ANLAMA

Okuma; insanoğlunun bilgi kapasitesini artırmakta, düşünce ve inançlarına şekil vermektedir (Epçaçan, 2009). Deneyim kazandırmakta, öğrenmeyi ve düşünmeyi sağlamaktadır (Kent, 2002). Okuma bireyi bilişsel ve duyuşsal yönden geliştiren, kişisel olduğu kadar, toplumsal sonuçları da olan bir alandır (Topuzkanamış ve Maltape, 2010). Dolayısıyla okuma eyleminin hedefi, anlama (Epçaçan, 2009), beyinde yapılandırma ve algılamadır (MEB, 2005). Okuduğunu anlama; metindeki bilgileri almayı, yorumlamayı, zihinde yapılandırmayı (Radoyevic, 2006) yani yazının anlamını bulmayı, üzerinde düşünmeyi, nedenlerini araştırmayı, incelemeyi, seçim yapmayı, karar vermeyi, analiz ve sentez yapmayı, sonuçlar çıkarmayı ve değerlendirmeler yapmayı (Güneş, 2004) gerektiren etkin bir süreçtir.

Yukarıdaki atıflardan anlaşılacağı gibi okuduğunu anlama öğrencinin akademik başarısı ve hayatını idam ettirebilmesi için hayati bir önem arz etmektedir. Okuduğunu anlama sadece yazılı bir metni anlamak olarak düşünülmemelidir. Kişi belirli bir toplum içinde doğar ve sürekli farklı durumlarla karşılaşır. Bu durumları sürekli anlamlandırma çabası içindedir. Kişinin yazılı ve sözlü mesajları, görselleri ve bu mesajlarda yer alan açık anlamın yanında örtük anlamı kavrayabilmesi, hayatında kişiyi etkileyen tüm bilişsel ve psikolojik unsurları doğru anlaması ve anlamlandırmasını sağlayacaktır.

Özet olarak okumak sadece yazılı materyalleri değil, görsel materyalleri, hatta yaşam boyu karşılaşılan her unsuru içine alan bir süreçtir. Anlamak ise tüm bu unsurları doğru anlamlandırmaktır. Okuduğunu anlama; tüm yaşam boyunca kullanılan becerilerin temel şartı olarak görülmektedir. Dolayısıyla okuduğunu anlama sürecinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Hikâyeler; düşünme, açıklama, anlama ve hatırlamada (Akyol, 2011) önemli bir araçtır. Okuduğunu ve dinlediğini anlama, kendini söz ve yazı ile ifade etmeyi hedefleyen (Baş, 2003) 4. sınıf Türkçe dersinin % 40'ı hikâye edici metin türündedir. Hikâye edici metinlerde en önemli iki unsur, hikâye unsurlarının kavratılması ve okuduğunu anlama becerisinin kazandırılmasıdır. Anlamayı geliştirme ve anlama düzeyini yükseltme amacıyla sorulara; okuduğunu anlamayı değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır (Akyol, 2001).

Literatür incelendiğinde araştırmacılar, hikâye ve hikâye edici metinleri okuduğunu anlamının neden değerlendirilmesi gerektiğini farklı değerlendirme

yöntemleri önererek açıklamıştır. Bireylerin eğitim ve meslek yaşamlarında başarılı olabilmeleri ve iyi bir yaşam kalitesi yakalayabilmelerinde önemli bir etkisi olan okuma becerisinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden her metin için öğrencilerin okuduğunu anlama becerisi ölçülüp değerlendirilmesi gerekir (Göçer, 2014). Türkçe ders kitaplarındaki metin altı sorular; öğrenciyi bilgi, duygu ve davranış yönünden geliştirmek amacıyla ölçme ve değerlendirmede kullanılan bir araçtır. İlköğretim ve ortaokul Türkçe ders kitaplarında ölçme ve değerlendirmede okuma öncesi, okuma süreci ve okuma sonrası anlamaya yönelik sorular yer almaktadır (Küçük, 2002).

Hikâye ve hikâye edici metinleri okuduğunu anlamının neden değerlendirilmesi gerektiği aşağıda belirtilmiştir.

- Konu hakkında öğrenilenleri artırmak
- Ne öğrenildiğini belirlemek
- Önemli ve önemsiz bilgileri ayırt etmek, önemli unsurları açığa çıkartmak
- Bilgileri uzun süreli hafızaya yerleştirmek
- Üst düzey düşünme becerilerini geliştirerek metinden anlam kurmak
- Mantıksal ve anlaşılabilir tarzda yazmak
- Ana fikri belirlemek
- Hikâye unsurlarını belirlemek
- Özetleme yapmak ve kendi ifadelerini kullanmak
- Metne dair genel bir değerlendirme ve yorumlama yapmak
- Metindeki her şeyin açık bir şekilde ifade edilmediğini anlamak
- Metinden çıkarımlar yapmak

(Güneş, 2012; Akyol, 2011; Beyreli, Çetindağ ve Celepoğlu, 2010; Deneme, 2009; Aydemir ve Çiftçi, 2008; Ünal, 2006)

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı (OECD) tarafından yapılan PISA (Program for International Student Assessment), öğrencilerin, matematik, fen ve okuma alanlarındaki bilgi ve becerilerinin değerlendirmektedir. PISA değerlendirmelerinde okuma becerileri altı seviyeye ayrılmıştır. PISA 2009'da okuma becerileri; kişisel hedefleri yakalama, belirli bir konuda kişinin sahip olduğu bilgiyi ve potansiyeli artırma, toplumda katılımcı bir birey olabilme ve yazılı metinleri anlama, kullanma, yansıtma ve metne ilgi duyma olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı PISA 2009 Ulusal Ön Raporu, MEB, 2010). 2009 PISA uygulamasında Türkiye, okuma becerileri alanında 464 puanla 65 ülke ara-